

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Zápis o obhajobě disertační práce

Akademický rok: 2023/2024

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Jan Zachariáš
Identifikační číslo studenta: 41910511

Typ studijního programu: doktorský
Studijní program: Dějiny výtvarného umění
ID studia: 472331

Název práce: Sehe mit fühlendem Aug', fühle mit sehender Hand. Hmat v dějinách umění 1890-1960
Pracoviště práce: Ústav pro dějiny umění (21-UDU)
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: prof. PhDr. Lubomír Konečný
Oponent(i): prof. PhDr. Karel Thein, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Stanislava Fedrová

Datum obhajoby: 04.04.2024 **Místo obhajoby:** Praha
Termín: řádný

Průběh obhajoby: Zápis z obhajoby disertační práce
Student: Mgr. Jan Zachariáš
ID studia: 472331
Studijní program: Obecná teorie a dějiny umění a kultury
Studijní obor: Dějiny výtvarného umění
Název práce: Sehe mit fühlendem Aug', fühle mit sehender Hand.
Hmat v dějinách umění 1890-1960.
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: prof. PhDr. Lubomír Konečný
Oponenti: Mgr. et Mgr. Stanislava Fedrová, PhD
prof. PhDr. Karel Thein, PhD
Datum obhajoby: 4. 4. 2024
Místo obhajoby: FF UK, Celetná 20, Praha 1, místnost č. 445
Termín: náhradní
Předseda komise: prof. PhDr. Marie Klimešová, PhD
Přítomni: dle prezenční listiny

09:40 Předsedkyně komise Marie Klimešová zahájila obhajobu, představila sebe a přítomné členy komise Marii Rakušanovou, Rostislava Šváchu a Tomáše Wintera a přítomnou oponentku Stanislavu Fedrovou, omluvila nepřítomného Karla Theina jako druhého oponenta. Přítomným pak představila studenta.

09:40 Předsedkyně komise Marie Klimešová přečetla školitelovo hodnocení studentova studia. Školitel studenta považuje za perspektivního představitele mladé generace badatelů, připomněl jeho extenzivní působení na zahraničních univerzitách v průběhu doktorského studia, jeho publikační, kritickou a pedagogickou práci

(na FF UK, vyučoval pro zahraniční studenty kurz Iconoclash). Na dizertační práci školitel ocenil zejména její jasnou a přehlednou strukturu a celkovou původnost a objektivnost práce, jediná výtka k práci směřuje k její gramatické úrovni.

09:43 Student seznámil přítomné s tezemi své dizertační práce. Sdělil zejména: dějiny umění se neomezují pouze na vizuální kontakt s uměleckým dílem, naopak koncepce celotělové zkušenosti uměleckého díla byla podstatná i pro samotné formování oboru. Zejména v letech 1880 až 1950 byla teoretizována hmatová zkušenost jako doplněk zkušenosti zrakové. Základy vnímání zraku je lze hledat u Aristotela, dále pak výrazně ve filozofii 17. a 18. století například u Condillaca či Herdera, jejichž práce byly později recipovány Wölfflinem a Riegelem. Vznikající dějiny umění pak zakomponovaly hmat do svých metodologií také v souvislosti s příklonem k exaktním vědám zejména psychologii a fyziologii. Vedle obratu ke hmatu stojícího (mimo jiné) v základu vědeckých dějin umění hmat zprostředkovává vlastní praktickou zkušenost. Uvažování o hmatu a haptických kvalitách v kontextu dějin umění můžeme sledovat od 80. let 19. století, těžiště rozpracování tématu pak spadá od 90. let 19. do počátečních let dvacátého století, podstatnější ohlasy pak lze sledovat ještě ve 20. a 30. letech a méně četné výhonky tohoto směru uvažování lze sledovat přibližně do let padesátých. Téma rozpracovali zejména Wölfflin a Riegel, důležitý a v práci zkoumaný je také přínos Schmarsowa, obecně snad méně doceněný. Práce téma ovšem nesleduje pouze v německojazyčném prostředí, ale zhodnocuje také jeho pojetí v angloamerickém diskurzu například u B. Berensona s jeho pojmem tactile values, nebo u Vernon Lee, která ve svých kritických textech operovala s celotělovou zkušeností.

Hmatová zkušenost se dosud odráží v základních pojmech dějin umění např. plastich – plastický pocházející od Wölfflina. Samotný odvrát od pohledu pak souvisí s psychologií a zhodnocování jejich poznatků v dějinách umění. Pojetí hmatové zkušenosti jako primitivní pak tematizují A. Warburg s konceptem primitivního greifmensch či A. Riegel s pojmovým párem haptisch/optisch. Riegelovo pojetí vývoje umění ve Spätrömische Kunstindustrie pak Schmarsow rozporoval ve své práci Grundbegriffe der Kunstwissenschaft, protože Riegelovo chápání haptického vnímání je podle něj nepřesné. Schmarsow uvažoval o vnímání celým tělem a nezbytností v dějinách umění nebo kunstwissenschaft vycházet z tohoto pojetí. Schmarsow také vedle raně křesťanských nebo renesančních děl uvažoval o současném umění, např. díle Maxe Klingera, přičemž tělo v tomto vnímání je vlastně neměnná konstanta. Práce tedy představuje diskurz hmatu v kontextu dějin umění jako mnohem širší, daleko přesahující uvažování pouze Wölfflina či Riegela, které si s tématem lze asociovat primárně.

09:57 Oponentka Stanislava Fedrová seznámila přítomné s hlavními body svého posudku se závěrem, že doporučuje předloženou dizertační práci k obhajobě. Oponentka vyzdvihla rozvržení práce, vybrané autory i sebevědomou interpretaci. Práce má podle oponentky publikační potenciál, za předpokladu, že bude částečně dopracována. Oponentka dále ocenila interpretaci Schmarsowa včetně vztažení jeho uvažování k Lessingovi a také k soudobému umění. Pozitivně zhodnotila také zapojení anglickojazyčného prostředí, zejména práce Behrensona a Collingwooda do diskurzu formovaného primárně v německém jazykovém prostředí. Za nedostatečně propracované, jak je u kvalifikačních prací obvyklé, oponentka považuje úvod a závěr práce. Jako otázky nebo dílčí připomínky k práci poukazuje na časové vymezení předmětu práce do let 1890–1960, přičemž dynamika celého období by dle jejího soudu mohla být lépe předestřena. Následně poukazuje na nedostatečnou kontextualizaci Herdera, který v práci stojí

osamoceně, aniž by byl zasazen do tradice hierarchizace smyslů ve vztahu k uměleckým druhům, či ve vztahu k uvažování Hegelovu. Lépe by se pak mohlo osvětlit, proč se k myšlenkám Herderem vystiženým tolik autorů na konci 19. století vracelo.

10:07 Marie Rakušanová přečetla oponentský posudek Karla Theina, který doporučil předloženou dizertační práci k obhajobě.

10:20 Student reagoval na posudky oponentů. Nejdříve v reakci na posudek Stanislavy Fedrové poukázal na to, že konkrétních odkazů z konce 19. století na Herdera je minimum a šlo mu právě o to, poukázat na ideovou blízkost s autory konce 19. století bez ohledu na absenci přímých odkazů.

Stanislava Fedrová upřesnila, že není třeba hledat přímé návaznosti, ale jde o kontextualizaci samotného Herdera a jeho zasazení do tradice srovnávání smyslů, čímž by se zájem autorů konce 19. století o stejné téma či obdobnost jejich úvah lépe osvětlily.

Jan Zachariáš souhlasí a v reakci na posudky dále komentářem na vhodnost extenzivnějšího shrnutí přínosu Craryho Technik pozorovatele, kde podle něj autor operuje se separací smyslů v uvažování 19. století. Stanislava Fedrová poukazuje, že spíše než na separaci, Crary poukazuje na subjektivizaci smyslů. Jan Zachariáš pokračuje ve vysvětlení, že podle něj naopak Schmarsow argumentuje pro propojenost smyslů. Stanislava Fedrová vysvětluje, že jí nešlo tolik o zhodnocení Craryho jako o nedostatečnou zmínku o subjektivizaci vnímání jako typu diskurzu vůbec. Marie Rakušanová poukázala, že Crary říká, že vnímání se přesunuje do těla diváka. Stanislava Fedrová souhlasí.

Jan Zachariáš dále reflektuje připomínky k moci nad tělem, která je v primární rovině samozřejmá a upřesňuje, že jeho argument směřoval k jejímu uplatnění např. ve spojení s medicínou. Stanislava Fedrová souhlasí, ale podotýká, že právě rozvinuté předestření této argumentace v textu chybí. Jan Zachariáš dále reaguje na podnět z oponentského posudku stran Wölfflinovy srovnávací metody, kdy se snaží poukázat na to, že Wölfflin ji sám nově nevymyslel, ale jeho přínos k ní spočíval v kombinatorní povaze jeho srovnávání.

Stanislava Fedrová zmiňuje existenci starší tradice, např. francouzské literární komparistiky.

Jan Zachariáš dále reagoval na posudek Karla Thiena a ocenil inspirativní podněty týkající se Aristotela a jeho pojetí hmatu a souvislosti s jeho vyvinutostí u člověka s jeho schopnostmi intelektuálními.

10:30 Započala diskuse.

V diskusi nejdříve Tomáš Winter položil otázku, zda by student mohl uvést příklad podle něj významného promítnutí diskutovaných myšlenek do umělecké tvorby. Jan Zachariáš uvedl, že možná nejzjevnější promítnutí těchto úvah by bylo lze sledovat v pojetí reliéfu zejména v tvorbě 20. let a způsobu jakým propojuje haptické a optické působení. Dále uvádí, že taktilní kvalita povrchů byla předmětem uvažování představitelů sovětského avantgardního umění či představitelů Bauhausu.

Marie Rakušanová poukázala na texty Aleny Pomajzlové o reliéfu a uvažování o něm u Gutfreunda a navázala otázkou, zda Jan Zachariáš pracoval také s dílem H. Helmholtze ve věci medicínského poznání.

Jan Zachariáš přisvědčil jeho významu.

Dále diskuse prostřednictvím podnětů Rostislava Švácha směřovala k přítomnosti intencionálně haptických kvalit v díle jednotlivých umělců např. A. Hildebrandta, Rodina, a následně Rothka, u nějž Jan Zachariáš poukázal na haptické vnímání a také dotyk díla ve smyslu emocí, které v nás vyvolává.

Marie Rakušanová se dále ptala Jana Zachariáše, zda reflektoval pražské německojazyčné uvažování např. o psychologickém "směřování" diváka u Emila Utitze, snahu "vnutit" divákovi prostorový prožitek díla. Jan Zachariáš reagoval a poukázal na příklady experimentů s vnímáním nevidomých, které vedle Herderova díla později reflektoval B. Markalous.

Marie Klimešová přenesla pozornost opět k výtvarným umělcům a např. práci s nevidomými Marie Bartuszové či stěžejní význam hmatu v práci Vladimíra Boudníka. Což Jan Zachariáš kvitoval jako velmi prominentní příklad.

Jan Zachariáš dále vznesl dotaz na tematizaci hmatu ve vztahu k architektuře. Rostislav Švácha vzpomenu text K. Honzika Architektura jako fyzioplastická tvorba, ovšem doplnil, že se hmatu spíše netýká a evidentnější hmatové kvality se projevují v architektuře brutalistní, ale i minimalistické.

10:42 Předsedkyně komise ukončila samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby dizertační práce.

10:45 Předsedkyně komise seznámila studenta a přítomné s výsledkem obhajoby:

komise hlasovala pomocí hlasovacích lístků, počet členů komise 5, přítomno členů komise 4, kladných hlasů 4, záporných hlasů 0. Obhajoba dizertační práce byla klasifikována jako prospěl.

Zapisovatelka: Barbora Řepková

Jméno a podpis předsedkyně komise: prof. Marie Klimešová

Jméno a podpis dalšího člena/členky komise: prof. Marie Rakušanová

Klasifikace obhajoby:	prospěl/a (P)	
Předseda komise:	prof. doc. PhDr. Marie Klimešová, Ph.D.	.....
Členové komise:	prof. PhDr. Marie Rakušanová, Ph.D.	.....
	prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.	.....
	doc. PhDr. Tomáš Winter, Ph.D.	.....